משתבא השמש. בירושלמי מוקי לה בנכרי:
משתצמח לזרעים. פירש בקונטרס שהזרע לומח בתוכו ואינו משמע כן בירושלמי דמעשרות פ"ק דאמרי' מתני' כדי שתזרע ותצמח כילד הוא בודק ר' שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן נוטל מגא קומצו ונותן לתוך הספל של מים אם שקע רובה חייבת ואם לאו פטורה ר' יונה בעא מעתה מה ששקע יהא חייב ומה שלא שקע יהא פטור אלא ברוב כל פרידה ופרידה את אמרת משמע משתצמח לזרעים היינו שנגמר בישולם כל כך שאם תולשין אותן וזורעין אותן במקום אחר מצמיח:

התבואה. פי' בקונטרס דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב כתבואת גורן וכתבואת יקב ואי אפשר לומר כן חדא דאם כן לא ליתני זיתים וליהוו בכלל תבואה כמו ענבים דתרוייהו בכלל תבואת יקב וינהו ועוד דשיעור אחר תנא גבי ענבים בפ"ק דמעשרות (משנה ב) דתנן הענבים[1] והבאושים משיבאישו ובאושים מין ענבים הוא מלשון ויעש באושים (ישעיה ה) (ג) ואית דגרסי הבאושים ובירושלמי גרסינן הענבים והבאושים משיבאישו ר' זירא בשם ר' יסא משיקרא באושא ואריך טעם למה לא אזלינן בענבים בתר שליש כמו בתבואה וזיתים מהאי קרא גופיה דמייתי הכא ומנלן כל הנך שיעורין המפורשין בכל אחד ואחד גבי פירות בפ"ק דמעשרות (שם) בתאנים וענבים ורמונים וטובא דחשיב התם ואי לאו ענבים אכולהו אחרינא לא הוה חיישינן דלאו דאורייתא אלא ענבים דאורייתא נינהו דכתיב תירוש ויצהר וגראה לי דכל אותן שיעורין הוא הבאת שליש שלהם והא דלא קתני משיבאישו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים וכן משמע בירושלמי דגבי התלתן משתצמח דריש לה רבי זעירא מדכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך ומצמיח יצא פחות משליש שאינו זורע ומצמיח רבי חגיגא בשם רבי אמר זיתים וענבים שלא הביאו שליש משקין היוצא מהן אינן מכשירין וא"ת והיכי ילפינן הכא חיוב מעשר משביעית והלא כל אילנות הולכין לשביעית בתר חנטה וענבים נמי בכלל כדאמרינן לקמן אמרי רבנן אילן בתר חנטה ירק בתר לקיטה תבואה וזיתים בתר חנטה ולקמן ירק בתר שליש ואפ"ה לענין להתחייב במעשר שיעור אחר המפורש בפ"ק דמעשרות (משנה ג) ויש לומר דבכולהו ניחא דחזו כשיעור המפורש בהם אבל תבואה וזיתים קודם הבאת שליש נמי חזו כדאמרינן פרק המוציא יין (שבת דף פ:) אנפיקינון שמן זית שלא הביא שליש משיר השער ומעדן הבשר ואמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מב:) עמילן של טבחים פת תבואה שלא הביאה שליש ומהאי טעמא ניחא דקשיא ליה טפי אהכך מנלן דאזלינן בתר שליש כיון דמקודם לכן חזו ומייתי ראיה משביעית דאפילו לשביעית לא משערינן עד הבאת שליש כ"ש להתחייב במעשר דהא שאר אילנות דאזלינן לשביעית בתר חנטה אפ"ה לא מחייבי במעשר עד דמטו לשיעור המפורש בהם: **מנהג שביעית בשמינית.** תימה לעציל (דף ט.) נפקא לן מבחרים ובקליר תשבות קליר של שביעית היוצא למוצאי שביעית ופירש בקונטרס כגון תבואה שהביאה שליש בשביעית אתה נוהג בה מנהג שביעית בשמינית וי"ל ז) (דהאי דהכא איצטריך ללמד על חרים שהוא לתוספת כדפירש' לעיל (ד) ועוד נ"ל) דאי מהכא הוה אמינא דהא דנוהג בה מנהג שביעית בשמינית היינו דקדושת שביעית נוהגת בהם דאסירא בסחורה וחייבין בביעור ושאר דיני פירות שביעית אבל לחרוש ולקצור ולעבור אותה תבואה לא הייתי אוסר דדבר התלוי בעבודת הארץ כיון דנפקא שביעית שריא אפילו לגורך פירות שביעית להכי איצטריך ההוא קרא וניחא השתא דדרים מיניה תוספת שביעית דאי לאו הכי מה תוספת שייך בפירות שגדלו בשביעית במאי דאסירי בשמיית: אלא

משתבא השמש אין תורמין ומעשרין מזה על זה לפי שאין תורמין ומעשרין לא מן החדש על הישן ולא מן הישן על החדש [א]אם היתה שניה נכנסת לשלישית שניה מעשר ראשון ומעשר שני שלישית מעשר ראשון ומעשר עני מנה"מ אמר ריב"ל [1]כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד [2]מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל או אינו אלא אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [2]ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק [ו](תניא איידך) כי תכלה לעשר וגו' שנה שאין בה אלא מעשר אחד הא כיצד מעשר ראשון ומעשר עני ומעשר שני יבטל יכול אף מעשר ראשון נמי יבטל ת"ל [3]ובא הלוי כל זמן שבא תן לו דברי ר' יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק אף מעשר ראשון אין לו הפסק: ולנדרים וכו': [ח]ת"ר [3]ג[ד]המודר הנאה מחבירו לשנה מונה שנים עשר חודש מיום ליום [ה]ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בעשרים ותשעה באלול כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה אפי' [3]למאן דאמר יום אחד בשנה אינו חשוב שנה לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה ואימא ניסן [7]ה[ו]בנדרים הלך אחר לשון בני אדם [6]תנן התם [ז]התלתן משתצמח התבואה והזיתים משיביאו שליש מאי משתצמח משתצמח לזרעים [ח] התבואה והזיתים משיביאו שליש מנה"מ אמר רב אסי א"ר יוחנן ומטו בה משמיה דרבי יוסי הגלילי אמר קרא [4]מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג הסוכות שנת השמטה מאי עבידתיה בחג הסוכות שמינית היא אלא לומר לך [ז]כל תבואה שהביאה שליש בשביעית לפני ראש השנה אתה נוהג בו מנהג שביעית בשמינית אמר ליה ר' זירא לרב אסי ודלמא

שניה. מה שנלקט בשנה שניה של שמיטה מעשר ראשון ומעשר עני דגרסינן ומה שנלקט בשנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני: **מנה הני מילי.** דבשלישית אינו נוהג בה מעשר עני: **שנה שלישית נוהג בה אלא אחד.** מן המעשרות שנהגו בשתי שניים שלפניה: **הא כילד מעשר ראשון.** יתן כדרך שנתן עד הנה: **ומעשר עני.** יוסיף במקום מעשר שני כדכתיב (דברים כו) לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני: **או אף מעשר ראשון יבטל.** ושנת המעשר חד קאמר ההיא דמפרש ואזיל גלוי לגר ליתום ולאלמנה והוא מעשר עני אף לוי בכלל עני שאין לו חלק באדמה: **ובא הלוי.** למעשר ראשון כל זמן שבא וכו' והא בשנה שלישית כתיב מקצה שלש שנים וגו' ובא הלוי וגו': ה"ג **פ"ר המודר הנאה וכו'** ולא גרסינן **מנלן: לשון בני אדם.** שאין אדם נודר אלא על לשון שהוא רגיל לדבר ודרך בני אדם לקרות תשרי ר"ה: **התלתן.** מין תבלין (ב) פיניגר"י: **משתצמח.** אחר שנת למיתתו הוא מתעשר ולא אחר שנת לקיטתו: **משתצמח לזרעים.** שהזרע לומח בתוכו: **התבואה.** דגן ותירוש קרויין תבואה דכתיב (במדבר יח) כתבואת גורן וכתבואת יקב: **והזיתים.** יהבר משיביאו שליש מתעשרין אחר שנה שהגיעו בו לשליש בישולם אם שניה אם שלישית: **מנה הני מילי.** אתבואה וזיתים קאי דמעשר דידהו דאורייתא ומנלן דבתר שליש אזלי דאילו ירק דאזול ביה רבנן בתר לקיטה ואילן דאזול בתר חנטה מעשר דידהו מדרבנן ולא מבעיא בהו מנלן ולקמן (דף יד.) מפרש בהו טעמייהו ירק משום דגייזו ליה כל שעתא והדר למח וגדל על מי גשמים של שנת לקיטתו אזיל ביה בתר לקיטה אילן גדל על מי שנה שחנטו בה שע"י שרף שבא באילן לפני חנטה פירותיו חונטין ובו נגמרין שאין האילן עולה ונכנס בפרי תמיד וממנו גדל: **מאי עבידתיה.** לקרות חג הסוכות שבסוף שבע שנים שנת השמיטה הרי כבר יצאה השמיטה מר"ה וכבר נכנסת שמינית: **אלא לומר לך זו.** וה"ק קרא יש לך דבר שהוא של שמיינית והוא אסור כשביעית ואיזו זו תבואה שהביאה שליש קאמר: ודלמא

תורה אור השלם

1. כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת כָּל מַעְשַׂר תְּבוּאָתֶךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: דברים כו יב
2. וְאֶל הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרַמְתֶּם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשַׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו
3. וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ וְאָכְלוּ וְשָׂבֵעוּ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה: דברים יד כט
4. וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: דברים לא י

גליון הש"ס

גמרא ת"ר המודר הנאה מחבירו לשנה. עיין נדריס דף ס ע"ב מינעיא להו אמר קונם יין שאני טועם. ועיין בתשובת מהריב"ל ספר ב' סימן כא:

רבינו חננאל

משתבא השמש כולי'. פירוש תורת המעשרות, שנה ראשונה של שבוע מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ומפריש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלים, וכן בשנה השנייה. אבל בשנה שלישית מפריש מעשר ראשון ונותנו ללוי, ותמורת מעשר שיני מפריש מעשר עני ונותנו לעניים. לפיכך זה הירק שנלקט מקצתו בערב ראש השנה וחזר וליקט גוי מקצתו משתבא השמש, והיתה שניה נכנסת לשלישית, מה שליקט ישר'[אל] דינו כדין שנה שנייה, מעשר ראשון ומעשר שני, ומה שליקט הגוי דינו כדין שנה שלישית מעשר ראשון ומעשר עני, כעניין הזה סוגיא דשמעתא כולה, מדכתיב שנת המעשר, שנה שאין בה אלא מעשר אחד, וזהו מעשר ראשון, פרט למעשר שיני שאינו נוהג בשנה השלישית, ואינו יכול לומר מעשר שיני, שהרי הכתוב אומר לעני ולגר. אבל מעשר ראשון הקישו הכתוב לנחלה, מה נחלה אין לה הפסק, אף מעשר ראשון אין לו הפסק. **ולנדרים** כדתניא המודר הנאה מחבירו לשנה, מונה י"ב חודש מיום ליום, ואם פירש בשנה זו, אפילו לא נדר אלא ביום כ"ט לאלול, כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה

הגהות הב"ח

(א) גמ' משתצמח לזרעים (התבואה והזיתים משיביאו שליש) תא"מ וכ"כ מפרש"י מבואר דלא הוי גרס ליה: (ב) רש"י ד"ה התלתן מין תבלין. כ"כ ובמס' ב"ק דף פא ע"א פרש"י שהוא מין קטנית ול"ע לדיעה לענין הבדר מן תבלין אם הוא בכלל: (ג) תוס' ד"ה התבואה כו' ואית דגרסי הבאושים. כ"כ כיון דגרסי הענבים הבאושים למימר דסתם ענבים משיביאו שליש אבל בשאר מין ענבים דהיינו באושים יש להם שיעור אחר אבל בירושלמי גרס הענבים והבאושים בוא"ו אלמא דתרוייהו שיעורן משיבאישו: (ד) ד"ה מנהג וכו' שהוא לתוספת כדפרישית לעיל. כ"כ פי' דבחרים בא לגמד על תולדה דמורם דלא מיתא הני אסור אחרייתא לא ולכתבו התוספות לעיל דף ט' בד"ה שהרי ע"ש וקרא דשנת השמטה בא לגמד על התבואה שהביאה שליש לפני ר"ה שאתה נוהג בו מנהג שביעית ב"ש מהכא שמעינן קליר וקרא דבחרים ובקליר תשבות בעל כרחך כיון דבקליר לא איצטריך לגופיה לקליר דתוספת דמקרא דהכא נפקא לן צריך לומר דבא לומר לך כי היכי דבקליר אסור הנכנס למ"ש ה"נ בחרים של ערב שביעית הנכנס לשביעית וזה שכתבו לגמד על חרים לתוספת:

לעזי רש"י

פינוגר"י. חילבה (גרגרנית יוונית, צמח המשמש לתבלין).

רבינו חננאל (המשך)

לו שנה ונשלם נדרו. וכיון שנכנס תשרי אפילו יום אחד הותר. ואפילו למאן דלא סבר יום אחד בשנה חשוב שנה, הכא מודה דלצערי נפשיה קא מיכוין והא אצטער ליה. **ואימא ראש השנה לנדרים ניסן,** ומשני' הלך אחר לשון בני אדם, ובני אדם אין קורין ראש השנה אלא תשרי. **תנן** בתחילת מעשרות **התלתן משתצמח** [נ"א: משיצמח], פי', חשוב הוא פרי. ואוקימנ' משתצמח לזרעים. פי', שאם יזרע יצמח. ופירשוהו בתלמוד ארץ ישראל כיני מתניתא כדי שתזרע ותצמח, כיצד בודק, ר' שמואל בשם ר' יונתן נוטל מלא קומצו ומיטיל לתוך ספל של מים, שקנה לה [רובה] חייבת, ואוקימנא ברוב כל פרידה ופרידה, כלומר כיון ששקעה יש בה עיקר פרי

ו) נראה דל"ל והיינו תבואה שהיא יכולה.

ז) [ל"ל תניא נמי הכין],

ח) [תוספתא פ"א ה"ט],

ט) [לעיל י:], ד) [נדרים ל: וש"נ], ה) מעשרות פ"א מ"ג, ו) רש"א מ"ז, ז) בת"י זה חיבו,